https://doi.org/10.59295/crs2024.35 CZU: 347.451:366.5:349.6

PRINCIPIUL PRECAUȚIEI - FUNDAMENT AL RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRILOR PRIVIND PROTECȚIA CONSUMATORULUI[39]

THE PRECAUTIONARY PRINCIPLE, THE BASIS OF CIVIL TORT LIABILITY IN THE CONTEXT OF CONSUMER PROTECTION REGULATIONS

Leonid CHIRTOACĂ, ***doctor în drept, conferențiar universitar***,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
e-mail: leonid.chirtoaca@gmail.com
ORCID: 0009-0008-5289-6909

Natalia CHIRTOACĂ, ***doctor în drept, profesor universitar***,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova
e-mail: natalia.chirtoaca@gmail.com
ORCID: 0009-0007-2738-7013

Summary

The subject of scientific research concerns the proposal of the ferenda law regarding the regulation of the precautionary principle in consumer protection legislation, analogous to the regulations in environmental law.

Keywords: *civil liability, the precautionary principle, civil damages, civil law, tort liability, consumer protection.*

Introducere

Actualitatea subiectului propus pentru cercetare științifică este determinată de necesitatea cunoașterii, înțelegerii, explicării și aplicării unor aspecte privind evoluția fundamentelor teoretice ale răspunderii civile delictuale, în special a răspunderii civile delictuale fundamentată pe principiul precauției, fără prejudiciu cert, care a condus la o definire nouă a răspunderii civile în general, mult mai largă și cuprinzătoare. Principiul precauției în ultima perioadă de timp tinde să devină o regulă de maximă generalitate ce sintetizează experiența socială în cazul răspunderii civile delictuale urmărind scopul asigurării echilibrului dintre respectarea drepturilor și executarea obligațiilor civile, de a preveni și corecta riscurile ce pot cauza daune producerea cărora nu este certă.

Important de menționat este că schimbările din viața socială ce au avut loc în ultimul timp în spațiul european au determinat evoluția și dezvoltarea fundamentelor instituției răspunderii civile, care, dacă inițial se interpreta prin individualism, universalism și moralism, pe parcursul timpului a evoluat datorită condițiilor vieții sociale, cu impunerea unor forme noi de răspundere civilă, inclusiv răspunderea fără culpă. Reglementarea unor ipoteze de răspundere civilă delictuală fundamentate independent de orice culpă a condus la tendința de socializare a riscurilor, potrivit căreia persoana responsabilă trebuie să asigure repararea daunei inclusiv în situația în care nu i se poate reproșa o anumită conduită defectuoasă. Aceste ipoteze au condus la o ruptură ireversibilă între principiul clasic al răspunderii civile subiective, fundamentat tradițional pe ideea de culpă, și noile orientări privind răspunderea independent de orice culpă [6, p. 163-183].

Fundamente teoretice privind aplicarea principiului precauției în dreptul mediului.

Principiul precauției, aplicabil în domeniul protecției mediului înconjurător, prevede declanșarea răspunderii civile delictuale în absența certitudinii că dauna se va produce. Astfel, chiar dacă cunoștințele științifice și tehnice sunt în imposibilitate să constate dauna cauzată, răspunderea nu trebuie să întârzie în vederea adoptării măsurilor efective și proporționale, cu costuri economice acceptabile pentru a se preveni riscul producerii unei daune grave și ireversibile [3, cap. 2-4]. Fiind strâns legat de principiul anticipării, prevenirii și

[39] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice,** realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

corectării riscurilor și producerii daunelor, acest principiu a instituit regula de conduită în domeniul ocrotirii mediului, cu luarea în considerație înainte de adoptarea oricărei decizii a probabilității și gravității unei pagube ecologice imensă [2, p. 38-39].

Principiul precauției a luat naștere în spațiul european și a evoluat de la o concepție filosofică către o normă juridică statuată în Tratatul de la Maastricht din 1992, fiind implementată în urma presiunilor publice generate de catastrofele ce au traversat Europa, cea a sângelui contaminat și boala vacii nebune [4, p. 81]. Toate acestea confirmă o nouă atitudine socială și individuală față de riscurile, amenințările și vulnerabilitățile în societatea modernă. În materia dreptului internațional al mediului, principiul precauției are o aplicație directă în cauzele privind lupta împotriva poluării marine [5, p. 141].

După cum am menționat, răspunderea civilă delictuală fundamentată pe principiul precauției s-a conturat la sfârșitul secolului trecut în fața riscurilor incerte, dar posibile privind producerea cu consecințe prejudiciabile majore, catastrofe ireversibile a mediului înconjurător, prin instituirea răspunderii civile în sarcina celui care nu a luat măsurile de prevenție în vederea anticipării și evitării producerii acestora [1, p. 42-43].

În prezent, evoluția răspunderii civile delictuale depinde de două coordonate principale, și anume, de tendința de generalizare a normelor juridice în urma extinderii fenomenului globalizării și integrării în Uniunea Europeană, precum și tendința de ocrotire a naturii și mediului ambiant de noile cuceriri ale științei și tehnicii. Fondarea și extinderea Uniunii Europene a impus statele membre să accepte norme juridice comune, cu adaptarea legislațiilor naționale la aceste norme. Actualmente, ținând cont că piața de consum a fost invadată de produse și servicii ce prezintă riscuri majore nu doar pentru mediul înconjurător dar și pentru viața și sănătatea oamenilor, există motive serioase de a se găsi soluții juridice noi care să asigure securitatea persoanei.

Aspecte privind aplicarea principiului precauției în legislația privind protecția consumatorului

Litigiile de consum au un caracter specific, fiind de valoare mica, de regulă consumatorul prejudiciat ezită să se adreseze organului competent sau instanței de judecată pentru a-și valorifica dreptul subiectiv încălcat, însă acesta nu este un indicator că totul e perfect în acest domeniu, iar agenții economici în goana după profit oferă produse și servicii care atentează la viața, sănătatea și siguranța persoanei și care pot avea în anumite situații efecte devastatoare.

Pornind de la ideea că este mult mai ușor să previi un prejudiciu decât să-l repari, opinăm pentru legalizarea principiului precauției în legislația cu privire la protecția consumatorului, ori în linii generale, **prima aplicare a acestui principiu se regăsește în normele ce reglementează informarea consumatorului.**

Altfel spus, dreptul la informare a consumatorului este strâns legat de principiul precauției, întrucât prin informațiile pe care agentul economic este obligat prin lege să le ofere consumatorului, alegerea consumatorului se va face în funcție de nevoile sale. Obligația de informare are un dublu sens, în primul rând, consumatorul însuși se află în deplină cunoștință de cauză când va face alegerea, iar în al doilea rând agentul economic este determinat să pună pe piață numai produse care corespund cerințelor legale.

În Republica Moldova reglementările cu caracter general în ceea ce privește dreptul la informare se regăsesc în art.777 din Codul civil [7, p. 211], unde este prevăzut că raportul obligațional poate da naștere unui drept la informare fără ca acesta să fie stipulat în mod expres. Punerea la dispoziție a informației presupune și obligația de eliberare a documentelor corespunzătoare. Dreptul la informare se naște îndeosebi atunci când informarea este semnificativă pentru determinarea conținutului obligației și poate fi făcută de cel căruia i se cere fără ca prin aceasta să-i fie afectate drepturile. În art. 1011 Cod civil, privind obligația generală a profesionistului de a furniza informații, este prevăzut că înainte de încheierea contractului de livrare a bunurilor, executare a lucrărilor, prestare a serviciilor, furnizare a conținutului digital sau a altei prestații de către un profesionist altei persoane, profesionistul are obligația de a furniza acelei persoane, prin orice mijloace adecvate, informații cu privire la caracteristicile esențiale ale prestației care trebuie furnizate, pe care acesta le deține sau se poate aștepta să le dețină și a căror nefurnizare ar contraveni bunei-credințe. La aprecierea volumului de informații pe care profesionistul este obligat să le furnizeze, trebuie să se țină seama de toate circumstanțele, inclusiv:

a) dacă profesionistul avea cunoștințe speciale în domeniu;
b) costul pe care îl presupune pentru profesionist dobândirea informațiilor relevante;
c) ușurința cu care cealaltă persoană ar putea obține informațiile prin alte mijloace;
d) natura informațiilor;
e) importanța probabilă a informațiilor pentru cealaltă parte; și
f) dacă cealaltă persoană este de asemenea un profesionist, de bunele practici comerciale în situația dată.

Totodată, în art.1012 din Codul civil, legiuitorul a instituit expres obligația profesionistului de a nu furniza informații eronate consumatorilor. Dacă propune consumatorilor bunuri, lucrări, servicii, conținut digital sau oricare alte prestații, profesionistul are obligația de a nu furniza informații eronate. Informația se

consideră eronată dacă denaturează sau omite circumstanțe esențiale pe care un consumator mediu poate aștepta să-i fie furnizate pentru a lua o decizie informată despre încheierea contractului. Se consideră consumator mediu consumatorul care este suficient de bine informat și de atent, ținând seama de factori sociali, culturali și lingvistici. Dacă un profesionist face o comunicare comercială, inclusiv publicitate sau marketing, care creează consumatorilor impresia că ea conține toată informația relevantă necesară pentru a lua o decizie despre încheierea contractului, profesionistul are obligația de a se asigura că, de fapt, comunicarea conține toată informația relevantă. Dacă nu reiese din contextul în care se face comunicarea comercială, informația care urmează a fi furnizată trebuie să cuprindă:

a) caracteristicile principale ale bunurilor, ale lucrărilor, ale serviciilor, ale conținutului digital sau ale altor prestații, identitatea și adresa profesionistului, dacă este relevantă, prețul și, după caz, existența unui drept de revocare acordat de lege;

b) particularitățile cu privire la plată, livrare, garanție și depunerea reclamațiilor, dacă ele sânt diferite de cerințele de diligență profesională.

Diligența profesională presupune nivelul de competență specializată și prudență așteptate, în mod rezonabil, de la profesionist față de consumatori, în conformitate cu practicile corecte de piață și/sau cu principiul general al bunei-credințe, în domeniul de activitate al profesionistului.

Astfel, rezultă cert din cele enunțate supra că dreptul la informare este strâns legat de principiul precauției, întrucât prin informațiile pe care agentul economic este obligat să le furnizeze consumatorului, acesta își va realiza sau nu alegerea în funcție de nevoile sale, doar având o informație corectă, consumatorul va putea opta conștient pentru alegerea produsului sau serviciului oferit.

Reglementările cu caracter special referitoare la obligația de informare a consumatorului se regăsesc în art.1 din Legea nr. 105/2003 privind protecția consumatorilor [8], care stipulează că în scopul aplicării legii, se utilizează noțiunile din Legea nr. 279/2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare [9] și din Legea nr. 235/2011 privind activitățile de acreditare și de evaluare a conformității [10].

Legea nr. 105/2003 privind protecția consumatorilor pe lângă reglementările din art.6 lit.e) referitoare la drepturile fundamentale ale consumatorilor, unde este prevăzut că orice consumator are dreptul la informații complete, corecte și precise privind produsele, serviciile achiziționate, dedică capitolul V privind informarea consumatorilor. Conform art.32, este prevăzut că consumatorii au dreptul de a fi informați, în mod complet, corect și precis, asupra caracteristicilor produselor și serviciilor oferite de către agenții economici astfel încât să aibă posibilitatea de a face o alegere rațională, în conformitate cu interesele lor, între produsele și serviciile oferite și să fie în măsură să le utilizeze, potrivit destinației acestora, în deplină securitate.

Obligațiile agenților economici privind informarea consumatorilor despre produsele, serviciile oferite se realizează, în mod obligatoriu, prin elemente de identificare și prin indicarea caracteristicilor acestora, care se înscriu la vedere și explicit pe produs, etichetă, ambalaj sau în cartea tehnică, în instrucțiunile de exploatare ori în alte documente de însoțire a produsului, serviciului, după caz, în funcție de destinația acestora. Textul informației trebuie să fie lizibil, imprimat cu litere și caractere distincte pentru consumator.

Un al doilea compartiment unde este reflectat principiul precauției, derivă din reglementările privind securitatea generală a produselor, în special din prevederile Legii nr. 422/2006 privind securitatea generală a produselor [11].

Astfel, potrivit capitolului III din Legea nr. 422/2006, obligațiile producătorilor și distribuitorilor, se evidențiază faptul că în cadrul activității lor, producătorii trebuie să asigure consumatorii cu informații relevante care le vor permite să evalueze riscurile inerente ale unui produs pe durata perioadei medii de utilizare, pe o durată ce poate fi prevăzută în mod rezonabil ori pe durata termenului de valabilitate, atunci când aceste riscuri nu sânt imediat perceptibile de către consumatori fără avertizările corespunzătoare, precum și să prevină astfel de riscuri.

Producătorii trebuie să întreprindă măsuri adecvate caracterizării produselor pe care le furnizează, pentru a permite consumatorului:

a) să se informeze asupra riscurilor pe care produsele ar putea să le prezinte pentru el;

b) să întreprindă acțiunile corespunzătoare, inclusiv, în cazul când este necesar de a evita aceste riscuri, să dispună retragerea de pe piață a produselor.

Acțiunile specificate trebuie să includă următoarele:

– informarea, prin intermediul produsului sau al ambalajului, asupra identității și detaliilor privind producătorul, lotul de produse din care acesta face parte, cu excepția cazurilor când omisiunea acestei informații este justificată de reglementările tehnice respective. Obligativitatea identificării produsului prin indicarea lotului respectiv, precum și, după caz, a modului de întrebuințare a produsului, se stabilește în reglementările tehnice specifice;

– efectuarea, în caz de necesitate, a încercărilor asupra mostrelor de produse plasate pe piață, analiza reclamațiilor, ținerea unui registru de reclamații, informarea, de către producător, a distribuitorilor asupra monitorizării acestor produse.

Totodată, Legea nr. 422/2006 prevede că în cadrul activității, distribuitorii sânt obligați:

a) să acționeze cu atenția cuvenită pentru a contribui la respectarea cerințelor de securitate aplicabile, în special să nu distribuie produse despre care au cunoștință sau pe care, în baza informațiilor deținute și în calitate de specialiști, ar fi trebuit să le considere neconforme cu aceste cerințe;

b) să participe la monitorizarea securității produselor plasate pe piață, în special prin:

- transmiterea informației privind riscurile produselor;
- deținerea și furnizarea documentelor necesare pentru determinarea originii produselor;
- colaborarea, în cadrul acțiunilor întreprinse de producători și de autoritățile competente, în vederea evitării riscurilor.

În cazul în care producătorii și distribuitorii au cunoștință sau ar trebui să cunoască, în baza informațiilor deținute și în calitate de specialiști, că unele produse pe care le-au plasat pe piață/ pus la dispoziție pe piață prezintă riscuri incompatibile cu cerința generală de securitate, ei trebuie să informeze imediat autoritățile competente despre acțiunile întreprinse în scopul prevenirii riscurilor pentru consumatori. Informația trebuie să includă, ca minimum:

a) date ce permit identificarea precisă a produsului sau a lotului de produse respective;

b) descrierea completă a riscului pe care îl prezintă produsul respectiv;

c) toate informațiile disponibile pentru depistarea produsului;

d) descrierea acțiunilor întreprinse în scopul prevenirii riscurilor.

În al treilea rând, reflecțiile principiului precauției, se deduce din faptul că legea obligă producătorii și distribuitorii să colaboreze cu autoritățile competente, la solicitarea acestora, în acțiunile întreprinse în scopul evitării riscurilor prezentate de produsele pe care le furnizează sau le-au furnizat. Procedurile pentru această colaborare, inclusiv procedurile de dialog cu producătorii și distribuitorii respectivi în probleme ce țin de securitatea produselor, se stabilesc de către autoritățile competente.

Important de menționat că potrivit art. 9 din Legea nr. 422/2006, legiuitorul a instituit răspunderea pentru încălcarea prevederilor acestei legi cu tragerea la răspundere disciplinară, materială, civilă, administrativă sau penală, după caz, în temeiul și în modul stabilit de legislație.

Legiuitorul a stabilit componența de contravenție cu aplicarea sancțiunilor agenților economici persoane juridice, sub formă de amendă în mărime de la 100 la 5000 de unități convenționale, următoarelor fapte:

– încălcarea prevederilor referitoare la încălcarea obligației de a pune pe piață doar a produselor sigure;

– neasigurarea consumatorului cu informații relevante care să-i permită evaluarea riscurilor inerente ale produsului;

– ne întreprinderea măsurilor adecvate caracteristicilor produselor pe care le furnizează, care ar permite consumatorului să se informeze asupra riscurilor pe care produsele ar putea să le prezinte ;

– neacționarea cu atenția cuvenită pentru a contribui la respectarea cerințelor de securitate aplicabile și dacă nu au informat imediat autoritățile competente despre acțiunile întreprinse în scopul prevenirii riscurilor pentru consumatori, etc.

Astfel, reieșind din ceste reglementări, rezultă cert că principiul precauției își găsește aplicarea în legislația privind protecția consumatorului însă nu are o reglementare expresă, iar cazurile stipulate în lege privind informarea consumatorului cât și de reglementare a domeniului securității generale a produselor, dar și unele reglementări cu caracter special pentru anumite tipuri de produse, care pot pune în pericol viața, sănătatea sau siguranța consumatorilor, confirmă aceasta.

În concluzie, rezultă că principiul precauției este strâns legat de prevenirea, corectarea și evaluarea riscurilor în baza căruia se instituie reguli de conduită stricte în domeniul ocrotirii mediului și protecției consumatorului, precum și obligația de a acționa cu prudență maximă în desfășurarea activităților cu impact.

Dacă în dreptul mediului principiul precauției sau anticipării, permite persoanei păgubite să acționeze în justiție potențialul cauzator de prejudicii, fără a prezenta probele și dovezile științifice ce confirmă prejudiciul real suportat, (doar prezența pericolului iminent de a i se cauza un prejudiciu), în cazul legislației privind protecția consumatorului aceasta nu este posibil întrucât alin.(6) art. 27 din Legea 105/2003 prevede expres că pentru repararea prejudiciului cauzat consumatorului, acesta trebuie să facă dovada prejudiciului.

Astfel, deși în dreptul mediului precauția reclamă ca măsurile de ocrotire să fie adoptate, chiar dacă paguba nu este cauzată însă se prefigurează în viitorul apropiat, iar sub aspectul probatoriului, sarcina probei revine celui ce susține că activitatea pe care o desfășoară nu va avea nici un impact semnificativ asupra mediului, vieții, sănătății sau siguranței persoanei, în situația protecției consumatorului aceste prevederi nu pot fi aplicate.

În acest context se impune propunerea de *lege ferenda* în vederea ajustării legislației privind protecția consumatorului cu reglementarea principiului precauției, analogic reglementărilor din dreptul mediului, ori în ambele situații la baza răspunderii civile se află prejudiciul cauzat în rezultatul faptei prejudiciabile, însă nu fapta propriu zisă cauzatoare de prejudicii.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Boilă, Lacrima Rodica. Răspunderea civilă delictuală obiectivă, Editura C.H. Beck, București 2014, p. 42-43.
2. Uliescu, Marilena. Dreptul mediului înconjurător, Editura Economică, București 2003, p. 38-39
3. Teodoroiu,Simona-Maya. Răspunderea civilă pentru dauna ecologică, Editura Lumina Lex, București 2003, cap. 2, 3, 4
4. Anghel, Doina. Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului. Editura Universul Juridic, București 2010, p. 81
5. Duțu, Mircea. Dreptul internațional al mediului, Editura Economică, București 2004, p. 141.
6. Chirtoacă, Leonid. Evoluția răspunderii civile delictuale în spațiul european. Răspunderea civilă delictuală pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defect, Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european, Editura Tipografia Centrală, Chișinău 2019, p. 163-183
7. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002, republicat în MO nr.66-75 din 01.03.2019
8. Legea nr. 105/2003 privind protecţia consumatorilor, publicată în Monitorul Oficial Nr. 122-124 art. 195 din 28.03.2024
9. Legea nr. 279/2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare, publicată în Monitorul Oficial Nr. 7-17, art. 54 din 12.01.2018
10. Legea nr. 235/2011 privind activităţile de acreditare şi de evaluare a conformităţii, publicată în Monitorul Oficial Nr. 46-47, art. 136 din 07.03.2012
11. Legea nr. 422/2006 privind securitatea generală a produselor, publicată în Monitorul Oficial Nr. 36-38 art. 145 din 16.03.2007, modificată prin LP52 din 16.03.23, MO97-99/24.03.23 art.150; în vigoare din 24.03.2023